

Att datorer används vid analyser av olika undersökningar är nuförtiden en självklarhet. Att telefonen används i kontakt med patienter är ännu mer självklart. Båda teknikerna möttes med skepsis från olika håll när de dök upp. Läkargesök på nätet är ännu så länge ovanligt men kommer att öka framöver, och då gäller det – nu som förut – att använda möjligheten med omdöme och som ett komplement till den personliga kontakten. Läkarna på bilden är dr Michael Söderman och dr Tiit Rähn, båda Karolinska sjukhuset.

Läkargesök på nätet kan bli komplement men ingen ersättning

Låt den nya tekniken effektivisera mötet mellan doktor och patient

I tidernas gryning var läkaren den med egen direkttelefon till gudarna. Blev man sjuk uppsökte man den som hade tumme med dem som orsakade eländet. Maktförhållandet har levt kvar genom årtusenden, även om synen på sjukdomars etiologi har ändrats. I och med Internet håller läkarens roll på att förändras dramatiskt. Patienter i gemmen har nu tillgång till lättillgänglig och kontinuerligt uppdaterad medicinsk information.

TEXT

CHARLOTTE HOLMQUIST
leg läkare, specialist i allmän kirurgi
e-post: ch@advivum.se
<http://www.advivum.se>

Det har alltid funnits enstaka lekmän som gjort sin egen sjukdom till ett forskningsprojekt. På olika sätt har de sökt efter sin Lorenzos olja. Men i det stora hela har läkaren haft kunskapsövertaget.

Även när medicinare har varit patienter har det inte sällan skett en selektion så att en sjuk doktor vänder sig till en kollega med större kunskaper än den egna.

Information är makt. Vi lyssnar till dem vi tror kan något. Problemet ligger i att identifiera den kunnige. Hur vet vi att någon vet? Här dränks vi i sekler av epistemologiska resonemang. Ofta faller vi tillbaka – med god anledning – på auktoritetstro.

Information vill vara fri! är den vackra cybertanken som skall göra jämlikar av oss alla. På Internet kan den krasslige hitta både pärlor och blyhagel. Detta kan leda till flera scenarier. Det optimala är en välinformerad patient

som möter en lika välinformerad läkare. De talar. De förstår varandra.

Sedan finns det rader av mer eller mindre problematiska kombinationer. Tron på magi ligger latent i oss alla. Det är denna som kvacksalvare skor sig på. Åt alger så åldras du inte, utrota Candida så slipper du vara trött och okoncentrerad, tänk positivt så botar du cancer. I och med Internet kan en försäljare nå en kundkrets över hela världen.

Patientinformation på internet

Lyckligtvis dyker det upp allt fler seriösa medicinska sajter som vänder sig till lekmän. Den mest omfattande är nog Mayo HealthOasis (www.mayohealth.org). Apoteket (www.apoteket.se) har egenvårdsråd på sin sajt.

Flera läkemedelsbolag har lagt ut sina broschyrer på Internet. Via Doktor Online (www.doktoronline.no) i Norge kan patienter själva beställa informationsmaterial från läkemedelsföretag

Det finns flera platser på Internet där lekmanen kan gå in och få svar på medicinska frågor – såväl enkla som mer kvalificerade.

direkt hem i brevlådan. Naturligtvis har lekman även tillgång till det mesta som är riktat till fackmän. Medline är på flera sajter öppna för alla, Merckmanual ligger tillgänglig och medicinska metasajter guidar.

Second opinion och compliance

Mäter man läkemedelskoncentration i blodet visar det sig att minst 25 procent av patienter med kronisk farmakoterapi helt eller delvis struntar i sina mediciner. Man vet att icke-följsamhet (non-compliance) är ett mindre problem hos patienter som är välinformerade. Internet kan genom att tillhandahålla information öka följsamheten. Söker man fakta och finner att de överensstämmer med vad ens egen doktor sade, känner man sig tryggare. Internet blir »a second opinion».

Tyvärr kan Internet leda till minskad compliance om man finner till synes trovärdig information som motsäger doktors ord. En härresande sajt jag såg för något år sedan hävdade att diabetesmedicinering var onödig, bara man följde de föreskrifter som sajten tillhandahöll – mot ett ekonomiskt vederlag. Sajten innehöll naturligtvis de vanliga vitsorden från nöjda kunder som avbildades leende, vackra och lagom smala.

Kommunikation

Att telefontider sällan fungerar så tillfredsställande som patienten skulle vilja är allmän kändedom. Man kan inte nå sin läkare på ett enkelt sätt. Likaledes är det inte helt lätt att få tag på en patient. Det är inte rimligt att vederbörande skall sitta snällt vid telefonen och vänta. Mycket skulle kunna avhandlas via e-post som kan besvaras när det är bekvämt.

I och med video över Internet är det inte ett avlägset scenario att patient och läkare sitter ansikte mot ansikte med varandra på varsitt håll och t ex går igenom provsvar. Behöver inte en regelrätt undersökning göras är det inte alltid nödvändigt att patienten skall lägga ner en halv dag på att ta sig till och från läkaren och sedan få 10–20 minuters uppmärksamhet. Istället transporteras dok-

torn över Nätet till var och en av sina patienter.

När läkaren är den enda källan till upplysning händer det inte sällan att mycket går förlorat. Patienten, fylld med frågor, tänker på nästa innan svaret på den aktuella tagits in. Här kan lämpliga länkar på Internet tjäna till att repetera det sagda. Varför inte lägga ut klinikers informationsblad på en Internetsida? I förekommande fall kan sidorna dessutom kopplas till patientföreningars hemsidor och brevlister.

Juridik

Patientkontakt över Internet kräver att ansvarsförhållanden och rutiner klargörs. Hur skall e-post arkiveras? Hur dokumenteras och signeras ett videomöte? Måste ett videomöte journalföras på samma sätt som ett reellt möte eller kan man lagra videosnutten istället? Vem hålls ansvarig när kommunikationen inte når fram? Skall man ha ett kvittensförfarande så att patienten bekräftar ett mottaget e-postmeddelande? Hur skall kommunikationen krypteras för att obehöriga inte skall kunna ta del av den?

I USA öppnade nyligen den första fullödiga läkarmottagningen på Internet (www.cyberdocs.com). Efter det att patienten godkänt att 50 dollar dras från kreditkortet möts läkare och patient i ett skatrum. Recept tillhandahålls om patienten bor i staten Massachusetts. De som står bakom tjänsten kräver dock att en uppföljning hos patientens ordinarie läkare sker.

Annars har liknande tjänster bedrivits kostnadsfritt via e-post över Internet. I Sverige öppnade Posten Torget (www.torget.se/doktorn/) en läkarmottagning i maj 1996. Ungefär samtidigt startade tjänsten Fråga Doktorn (www.doktorn.com).

Gökungar

Från början var Internetvärlden lite av en klubb där alla hjälpte varandra. Nu, med närmare 40 procent av Sverige uppkopplade någon gång i månaden, börjar Internet likna den vanliga världen mer och mer. Att tillhandahålla en

kostnadsfri rådgivning över Internet är som att lämna ut sitt telefonnummer till allas nytta och nöje.

Efter tre år som Torgets Internetdoktor har jag gått från blåögd entusiasm till en viss skepsis. I doktorsskolan fick jag lära mig att anamnesen bidrog med 90 procent av informationen som leder till diagnos. Således borde man klara sig ganska bra med en Internetkommunikation. Vad som inte framgick lika klart är att det inte bara är anamnesens faktainnehåll som leder till diagnosen utan även hur den presenteras. Man ser inte gester, man hör inte tonfall, man kan inte urskilja de små signaler som kroppar avger vid olika sjukdomstillstånd. Man ser inte om någon är tård eller välnärd. Man känner inte andedräkten med acetonlukten, den gamla fyllan eller rökarens askfatspyjamas.

Elektroniska brev förmedlar det skrivaren vill förmedla. Även om jag kan fråga så blir det en brevväxling och inte en dialog. Pauser i samtalet, ögon som tittar bort, kroppshållning, en suck – allt detta går förlorat. Nästan alltid krävs alltså ett besök på vårdcentralen.

Även min immateriella lön – leenden, samförstånd, känslan av att nå fram, kontakten – går förlorad. Svaren skickas ut i en tom rymd. Ingen återkoppling sker. Detta tär. Samtidigt ökar mängden brev. Gökungen växer.

Sammanfattning

Patienter använder redan nu Internet för att lösa sina hälsoproblem. Det är viktigt att respekterade auktoriteter finns på plats som motvikt till ovederhäftiga sajter.

Förutom Cyberdocs har doktorer på nätet karaktären av de traditionella veckotidningsspalter som funnits sedan decennier. Cyberdocs är unika i att skriva recept över nätet – något som kanske är lämpligt till redan kända patienter som t ex förnyar sina allergimedie-

men mer problematiskt vid första-gångsbesök. Internet är framförallt ett kommunikationsmedel som kan utnyttjas för att effektivisera mötet mellan patient och läkare men aldrig ersätta det. •